

ജൂമൂഅ വുത്ബയുടെ ഭാഷ

ജൂമൂഅ വുത്ബ മാതൃഭാഷയിലാകാമോ? അറബിയിൽ തന്നെ വേണമോ? കേരള മുസ്ലിങ്ങൾക്കിടയിൽ ഇന്നും ഇതൊരു തർക്ക വിഷയമാണ്. ഖുർആൻന്റെയും ഹദീസിന്റെയും മദ്ഹബിന്റെ ഇമാമുകളുടെ അഭിപ്രായങ്ങളുടെയും വെളിച്ചത്തിൽ ഒരു ചെറിയ വിശകലനമാണ് ഇവിടെ ഉദ്ദേശിക്കുന്നത്.

ജൂമൂഅ വുത്ബ എന്നാൽ വഅദ് (ഉപദേശം) ആകുന്നു

“സത്യവിശ്വാസികളേ, വെള്ളിയാഴ്ച ദിവസത്തിൽ നമസ്കാരത്തിന് വിളിക്കപ്പെട്ടാൽ, അല്ലാഹുവെപ്പറ്റിയുള്ള ദിക്റി ലേക്ക് (ഉൽബോധനം) നിങ്ങൾ വേഗത്തിൽ വരിക (സൂറ: ജൂമൂഅ-9)” എന്ന ആയത്തിനെ വിശദീകരിച്ചുകൊണ്ട് പ്രധാന ഖുർആൻ വ്യാഖ്യാതാവും സ്വഹാബിയുമായ ഇബ്നു അബ്ബാസ്(റ) പറയുന്നു “ദിക്റുല്ലാഹി എന്നാൽ ഇമാമിന്റെ വഅദ് (ഉപദേശം) എന്നാണ്.” (തഫ്സീർ ബഗവി). ഉൽബോധനം ഫലപ്പെടണമെങ്കിൽ ശ്രോതാക്കൾക്ക് മനസ്സിലാകുന്ന ഭാഷയിലാകണം. ദൈവദൂതരുടെ ഭാഷയെക്കുറിച്ച് ഖുർആൻ പറയുന്നത് “ഒരു ദൈവദൂതനെയും തന്റെ ജനതയ്ക്ക് (കാര്യങ്ങൾ) വിശദീകരിച്ചു കൊടുക്കുന്നതിന് വേണ്ടി, അവരുടെ ഭാഷയിൽ സന്ദേശം നൽകിക്കൊണ്ടല്ലാതെ നാം നിയോഗിച്ചിട്ടില്ല” (സൂറ: ഇബ്റാഹീം-4) എന്നാണ്. വുത്ബയിൽ ഖുർആൻ ഓതി ജനങ്ങളെ ഉൽബോധിപ്പിക്കലായിരുന്നു നബി(സ) ചെയ്തിരുന്നത് എന്ന് മുസ്ലീം ഉദ്ധരിച്ച ഹദീസ് വ്യക്തമാക്കുന്നു. നബി(സ)യുടെ മുന്നിലുള്ള ജനത അറബികളായതിനാൽ അവിടുന്ന് അറബിയിൽ വുത്ബ നടത്തി.

ജൂമൂഅ വുത്ബ സന്ദർഭോചിതമായിരിക്കണം

നബി(സ)യുടെയും ഖലീഫമാരുടെയും വുത്ബ സന്ദർഭോചിതമായിരുന്നു. പ്രവാചകൻ പ്രസംഗിക്കുമ്പോൾ കണ്ണുകൾ ചുവക്കുകയും ശബ്ദം ഉയരുകയും ചെയ്തിരുന്നതായി മുസ്ലീം റിപ്പോർട്ട് ചെയ്ത ഹദീസിൽ കാണാം. നബി(സ)യുടെ വുത്ബ പകർത്തിയെഴുതി അത് പാരായണം ചെയ്യുകയല്ല ഖലീഫമാർ ചെയ്തത്.

ഉമർ(റ) വുത്ബക്കിടയിൽ ഉസ്മാൻ(റ)വിനോട് വൈകിയെത്തിയതിന്റെ കാരണം അന്വേഷിച്ച സംഭവം (ബുഖാരി, മുസ്ലീം), അലി(റ)വിനോട് വുത്ബക്കിടയിൽ സ്വത്തവകാശത്തെക്കുറിച്ച് ചോദിച്ച സംഭവം (ഇത് മിമ്പരിലെ മസ്അല എന്ന് അറിയപ്പെടുന്നു), തുടങ്ങി ധാരാളം സംഭവങ്ങളിൽ നിന്ന് നമുക്ക് മനസ്സിലാകുന്നത് വുത്ബ ജനങ്ങൾക്ക് സന്ദർഭോചിതമായി മതം പഠിക്കാനുള്ള ഒരു വേദി കൂടിയാണ് എന്നാണ്.

വുത്ബയുടെ ഭാഷ മദ്ഹബുകളിൽ

വുത്ബ അറബിയിലാവണം എന്ന് ഇമാം ശാഫിഇ(റ), അബൂഹനീഫ(റ), അഹ്മദിബ്നുഹമ്പൽ(റ),മാലിക്(റ) എന്നിവരോ അവരുടെ മൂന്നുള്ളവരോ പറഞ്ഞിട്ടില്ല. അബൂഹനീഫ(റ)യുടെ അഭിപ്രായം കാണുക: “(വുത്ബയുടെ ഫർദുകൾ അടക്കം അറബിയിലാവണമെന്ന നിബന്ധന) അബൂഹനീഫ(റ) പറയാതിരിക്കാൻ കാരണം അറബിയിൽ ഇത് നിർവ്വഹിക്കൽ ശർത് (നിബന്ധന) അല്ലാത്തതുകൊണ്ടാണ് ” (ദ്വർറുൽ മുഖ്താർ 1/741).

ശാഫിഇ(റ) പറയുന്നു “വെള്ളിയാഴ്ച വുത്ബകളിലോ മറ്റു വുത്ബകളിലോ ഖതീബിനോ മറ്റുള്ളവർക്കോ ആവശ്യമായ കാര്യം ജനങ്ങളുടെ ഭാഷയിൽ സംസാരിക്കുന്നതിൽ യാതൊരു ദോഷവുമില്ല (അൽഉമ്മ് 1/179). ഖാദി ഹുസൈനെപ്പോലെ ചുരുക്കം ശാഫിഇ പണ്ഡിതന്മാർ വുത്ബ മുഴുവനായും അറബിയിലാവണം എന്ന് അഭിപ്രായപ്പെട്ടിട്ടുണ്ട്. എന്നാൽ ഇതിനെക്കുറിച്ച് അല്ലാമാ ഖതീബുശ്ശീർബീനി(റ) പറഞ്ഞത് “മദ്ഹബിലെ സ്വീകാര്യയോഗ്യമായ അഭിപ്രായം ശാഫിഇ(റ) അൽഉമ്മിൽ പറഞ്ഞതാണ് ” (മുഗ്നി 3/73) എന്നാണ്.

ജൂമൂഅ വുത്ബ പൂർണ്ണമായും അറബിയിൽ തന്നെയാവണമെന്ന് വാദിക്കുന്നവർ തന്നെ, നമസ്കാരത്തിലെ തക്ബീർ പോലും മാതൃഭാഷയിലാകാമെന്ന് പള്ളിദർസുകളിൽ പഠിപ്പിച്ച് വരുന്നു. പള്ളിദർസിൽ ഓതുന്ന പത്ത് കിതാബിൽ കാണാം “ഇനി അവൻ അറബി ഭാഷയിൽ തക്ബീർ ചൊല്ലാൻ സാധിക്കുന്നില്ലെങ്കിൽ അവൻ ഇഷ്ടമുള്ള ഭാഷയിൽ അത് ചൊല്ലാവുന്നതാണ് .(പരിഭാഷ: അബൂൽ അസീസ് മുസ്സാർ പൊന്നാനി,പേജ് 127)

ജൂമൂഅ വുത്ബ ദുഹ്ർ ചുരുക്കിയതല്ല

ദുഹ്റിന്റെ രണ്ട് റക്അത്തിന് പകരമാണ് ജൂമൂഅയിലെ വുത്ബ, അതിനാൽ വുത്ബ മുഴുവനും അറബിയിലായിരിക്കണം എന്ന് ചിലർ വാദിക്കാറുണ്ട്. ഈ തെറ്റായ ധാരണയെക്കുറിച്ച് രണ്ടാം ശാഫിഇ എന്നറിയപ്പെടുന്ന ഇമാം നവവി(റ) പറയുന്നു. “ജൂമൂഅ നമസ്കാരം രണ്ട് റക്അത്തും അതൊരു പൂർണ്ണ നമസ്കാരവുമാണ്, ദുഹ്ർ ചുരുക്കിയതല്ല.” (ശർഹുൽ മുഹദ്ദബ് 4/53). ബാങ്ക്, നമസ്കാരം മുതലായവയിൽ പദങ്ങൾ നിർണ്ണിതമാണ്. പക്ഷെ വുത്ബയുടെ പദങ്ങൾ നിർണ്ണിതമല്ല. അതുകൊണ്ടാണ് ഓരോ ഖലീഫമാരുടെയും വുത്ബകൾ വ്യത്യസ്തമായത്. നമസ്കാരം അല്ലാഹുവിനുള്ള ഇബാദത്താണ്, വുത്ബ അല്ലാഹുവിന്റെ കൂലി പ്രതീക്ഷിച്ച് ജനങ്ങളോടുള്ള ഉപദേശമാകുന്നു. ജൂമൂഅ നിർവ്വഹിക്കുമ്പോൾ ഖതീബ് ഖിബ്ലക്ക് പുറം തിരിഞ്ഞ് നിന്ന് ജനങ്ങളെയാണ് അഭിസംബോധന ചെയ്യുന്നത്. മാത്രമല്ല, നമസ്കാരത്തിൽ സംസാരിക്കാൻ പാടില്ല, വുത്ബയിൽ സംസാരിക്കാതിരിക്കാനും പാടില്ല. ഇതിൽ നിന്നെല്ലാം വുത്ബ നമസ്കാരം പോലെയല്ല എന്നു മനസ്സിലാക്കാം.

ജൂമൂഅ വുത്ബ പരിഭാഷ മദ്ഹബിന്റെ ഇമാമുകൾ അംഗീകരിക്കുന്നു

“വുത്ബ അറബിയിലാകൽ ശർത് (നിബന്ധനം) ആണെന്ന്” ഇമാം നവവി(റ) പറഞ്ഞതിനെ, തുഹ്ഫയിൽ വിവരിക്കുന്നത് “വുത്ബയുടെ റൂക്നുകൾ (ഫർദുകൾ) അറബിയിലായിരിക്കൽ ശർത്യാണെന്നാണ്, അതല്ലാത്തവയ്ക്കല്ല” (തുഹ്ഫ 2/241). ഫർദുകൾ ഒഴിച്ചുള്ള ഉൽബോധനം ശ്രോതാക്കളുടെ ഭാഷയിൽ ആകാമെന്ന ഇതേ ആശയം ശർവാനി 2/341, നിഹായ 1/306, മഹല്ലി, ഇആനതൂതാലീബിൻ എന്നിങ്ങനെയുള്ള പ്രബല ശാഫിഇ കിതാബുകളിലും കാണാവുന്നതാണ്. വുത്ബ ഗ്രഹിക്കാൻ എളുപ്പമുള്ളതാവണമെന്ന് പള്ളി ദർസിൽ ഓതുന്ന പത്ത് കിതാബിലും കാണാം. വുത്ബ പൂർണ്ണമായും അറബിയിലായിരിക്കണം എന്ന കാര്യത്തിൽ മദ്ഹബിന്റെ ഇമാമുകളുടെ ഇടയിൽ ഇജ്മാഅ് (ഏകാഭിപ്രായം) ഉണ്ട് എന്ന കേരള സുന്നികളുടെ പുതിയ കണ്ടുപിടുത്തം തെറ്റാണെന്നും, ജനങ്ങളുടെ ഭാഷയിൽ സംസാരിക്കുന്നതിനെ ഭൂരിപക്ഷം മദ്ഹബിന്റെ പണ്ഡിതന്മാരും അംഗീകരിക്കുന്നു എന്നും ഇതിൽ നിന്നും വ്യക്തമാകുന്നു.

കെ.എം.മുഹമ്മദിയും റശീദുദദായും ഖുത്ബ പരിഭാഷക്ക് എതിരായിരുന്നുവോ ?

മുസ്ലിങ്ങൾ അറബി ഭാഷ പഠിക്കൽ നിർബന്ധമാണെന്നും അങ്ങനെ ജുമുഅ ഖുത്ബ അറബിയിൽ തന്നെ നിർവഹിക്കപ്പെടുന്ന സാഹചര്യമുണ്ടാകണം എന്നുമാണ് 1926ൽ കെ. എം. മുഹമ്മദി ചൂണ്ടിക്കാണിച്ചത്. അല്ലാതെ, ഖുത്ബ പരിഭാഷ തെറ്റാണ് എന്ന്, ഖുത്ബ പരിഭാഷ നടത്തിയിരുന്ന കെ. എം. മുഹമ്മദി എഴുതിയിട്ടില്ല. അതുപോലെ തന്നെ, തുർക്കിയിലെ കമാൽ പാഷ 1935ൽ ഫർദുകൾ ഉൾപ്പെടെ ജുമുഅ ഖുത്ബ പൂർണ്ണമായും മാതൃഭാഷയിൽ ആയിരിക്കണമെന്ന ഉത്തരവിറക്കിയതിനെയാണ് റശീദുദദ വിമർശിച്ചത്. (ലോകാടിസ്ഥാനത്തിൽ ശിർക്കൻ വിശ്വാസങ്ങൾ പ്രചരിപ്പിക്കുന്നതിൽ തുർക്കി എന്നും മുന്നിലാണ്. കേരളത്തിലും ശിർക്ക് പ്രചരിപ്പിക്കുവാൻ തുർക്കിയിൽ നിന്നും അച്ചടിക്കുന്ന കിതാബുകളെ ഉപയോഗിക്കുന്നുണ്ട്). മാത്രമല്ല, തെളിവ് അടിസ്ഥാനത്തിൽ മഹാഭൂരിപക്ഷം പണ്ഡിതന്മാരും അംഗീകരിക്കുന്ന ഒരു വീക്ഷണത്തിനെതിരായി, ഒറ്റപ്പെട്ട പണ്ഡിതാഭിപ്രായം തെളിവാക്കുകയുമാകുന്നു പാടില്ല.

1947ൽ സമസ്ത (കേരള സുന്നികൾ) അവരുടെ പള്ളികളിൽ ഖുത്ബ പരിഭാഷ നിരോധിക്കുന്നു

കേരളത്തിലെ പല സുന്നി പള്ളികളിലും മലയാളത്തിലായിരുന്നു ഖുത്ബ നടന്നിരുന്നത്. ചിലർ നൂബാതി ഖുത്ബയുടെ പരിഭാഷ നോക്കി വായിക്കുകയായിരുന്നു. കേരളത്തിൽ ആദ്യമായി സ്ഥാപിതമായ ചേരമാൻ പള്ളിയിൽ നൂറ്റാണ്ടുകളായി മലയാളത്തിലാണ് ഖുത്ബ നടന്നിരുന്നത്. മുജാഹിദുകളുടെ പള്ളികളിൽ നടന്നിരുന്ന ഖുത്ബകളിൽ നിന്നും ജനങ്ങൾ യഥാർത്ഥ ഇസ്ലാം മനസ്സിലാക്കി പണ്ഡിതന്മാരുടെ ചൂഷണങ്ങളിൽ നിന്നും രക്ഷപ്പെടാൻ തുടങ്ങിയപ്പോൾ, മുജാഹിദ് പള്ളികളിലെ ഖുത്ബ കേൾക്കുന്നതിൽ നിന്ന് സാധാരണക്കാരെ തടഞ്ഞ് നിർത്താൻ കണ്ടുപിടിച്ച ഒരു കൃത്യമായ മാത്രമായിരുന്നു, സമസ്ത 1947ൽ കോഴിക്കോട് മീഞ്ചന്തയിൽ വച്ച് പാസാക്കിയ ജുമുഅ ഖുത്ബ മുഴുവനായും അറബിയിൽ തന്നെയായിരിക്കണം എന്ന ഫത്വ.

ഖുത്ബ പരിഭാഷ വിഷയത്തിൽ സമസ്ത പിളരുന്നു.

ലോക മുസ്ലീം പണ്ഡിതന്മാരുടെ ഫത്വകൾക്കും ശാഫിഇ മദ്ഹബിന്റെ തീരുമാനങ്ങൾക്കുമെതിരെ 1947ൽ കൈക്കൊണ്ട ഈ പുത്തൻവാദത്തിൽ പ്രതിഷേധിച്ച് സമസ്തയിൽ നിന്ന് ഒരു കൂട്ടം പണ്ഡിതന്മാർ രാജിവയ്ക്കുകയും ജംഇയ്യതുൽ ഉലമാഇസ്ലാമിയ എന്നപേരിൽ ഒരു സംഘടന ഉണ്ടാക്കുകയും ചെയ്തു. അവരുടെ പള്ളികളിൽ ഇന്നും മലയാളത്തിൽ തന്നെയാണ് ഖുത്ബ നടക്കുന്നത്. നൂസ്റതുൽ അനാം എന്ന അവരുടെ മാസികയിലൂടെ സമസ്തക്കാരുടെ ഈ വ്യതിയാനം അവർ ഇപ്പോഴും വിശദീകരിക്കാറുണ്ട്.

പരിഭാഷാവിരോധികളുടെ വാങ്ങലിലെ ചില വൈരുദ്ധ്യങ്ങൾ

1. ജുമുഅ ഖുത്ബ പരിഭാഷ സ്വഹീഹല്ല(സവീകാര്യമല്ല) എന്നും അത്തരം ജുമുഅകളിൽ പങ്കെടുക്കുന്നവരുടെ ജുമുഅ നഷ്ടപ്പെടുമെന്നുമാണ് സമസ്തയിലെ ചിലർ തെറ്റിദ്ധരിപ്പിക്കുന്നത്. എങ്കിൽ 1947ന് മുമ്പ് സുന്നികൾ നടത്തിയിരുന്ന ഖുത്ബ പരിഭാഷയുള്ള പള്ളികളിൽ പങ്കെടുത്ത് മരണപ്പെട്ട പോയ എല്ലാ ആളുകളുടെയും മുഴുവൻ ജുമുഅയും നഷ്ടപ്പെട്ടിരിക്കില്ലേ?
2. ഇന്ത്യയിൽ പല സുന്നി പള്ളികളിലും ഇന്നും ഉറുദുവിലും തമിഴിലും മറ്റും ഖുത്ബ നടന്നുകൊണ്ടിരിക്കുന്നു. കാന്തപുരം മുസ്ലിം സെക്രട്ടറിയായി അഖിലേന്ത്യാ സുന്നി സംഘടനയുണ്ടാക്കിയപ്പോൾ, സംഘടനയ്ക്ക് അഖിലേന്ത്യാ മേൽവിലാസമുണ്ടാകുവാൻ വേണ്ടി പ്രസിഡന്റായി തിരഞ്ഞെടുത്ത ജൂനൈദി സാഹിബ്, മരണം വരെ ബാംഗ്ലൂരിലെ സേട്ടുമസ്ജിദിൽ ഉറുദുവിലായിരുന്നു ഖുത്ബ നടത്തിയിരുന്നത്.
3. നബി(സ) ഫിത്ർ സകാതായി നൽകിയത് കാര്യം ആയിരുന്നെങ്കിലും, മലയാളിയുടെ പ്രധാന ഭക്ഷണം അരിയായതുകൊണ്ട് അരിയാണ് ഫിത്ർ സകാതായി നൽകേണ്ടത് എന്ന് ഫത്വ കൊടുക്കുന്നവർ തന്നെ, മലയാളികൾക്ക് മനസ്സിലാകുവാൻ മാതൃഭാഷയിലെ ഖുത്ബയാണ് നല്ലത് എന്ന് അംഗീകരിക്കാൻ മടിക്കുന്നു.
4. ഹിജ്റ 300ന് ശേഷം ഈജിപ്തിൽ ജീവിച്ചിരുന്ന ഇബ്നു നൂബാതത് എന്ന പണ്ഡിതൻ അവിടത്തുകാർക്കായി തയ്യാറാക്കിയ -നൂബാതി ഖുത്ബ- ഈണത്തിൽ ചൊല്ലിയാൽ അത് എങ്ങനെയാണ് നബി(സ) യുടെ മാതൃകയാകുന്നത്? ചിലയിടങ്ങളിൽ, ഖുത്ബയ്ക്ക് മുബോ, ശേഷമോ മലയാളത്തിൽ പ്രസംഗിക്കുന്നത് കാണുന്നു. ഇതിന് നബി(സ)യിൽ നിന്ന് മാതൃകയുണ്ടോ?

ഫർദുകൾ എല്ലാം അറബിയിൽ ആയതിനാൽ ഖുത്ബ നഷ്ടപ്പെടുന്നില്ല

മാതൃഭാഷയിൽ ഖുത്ബ നിർവ്വഹിക്കുന്ന എല്ലാ പള്ളികളിലും ജുമുഅ ഖുതുബയുടെ ഫർദുകളായ അല്ലാഹുവിനെ സ്തുതിക്കൽ, നബി(സ) പേരിൽ സ്വലാത് ചൊല്ലൽ, തഖ്വ കൊണ്ടുള്ള വസ്വിയത്, പൂർണ്ണമായ ആയത്ത് ഓതൽ, സത്യവിശ്വാസികൾക്കുള്ള ദുആ എന്നിവയെല്ലാം അറബിഭാഷയിലാണ് നിർവ്വഹിക്കപ്പെടുന്നത്. തഖ്വ കൊണ്ടുള്ള വസ്വിയത് (ഉപദേശം) എന്ന ഖുത്ബയുടെ ഫർദായ ഭാഗം ആദ്യം കുറച്ച് സമയം അറബി ഭാഷയിലാണ് നിർവഹിക്കുന്നത്, അതിന് ശേഷം മാത്രമാണ് മാതൃഭാഷയിൽ ഉപദേശം തുടരുന്നത്. ചുരുക്കത്തിൽ, ഫർദുകൾ എല്ലാം അറബിയിൽ നിർവ്വഹിക്കപ്പെടുന്നതുകൊണ്ട് ഖുത്ബ നഷ്ടപ്പെടുന്നില്ല.

ലോക മുസ്ലിങ്ങൾ ഖുത്ബ പരിഭാഷ അംഗീകരിക്കുന്നു.

80 രാഷ്ട്രങ്ങളിലെ മുസ്ലീം പണ്ഡിതന്മാരും മതനേതാക്കന്മാരും ഉൾപ്പെട്ട 'റാബിത്വ' എന്ന ലോകപണ്ഡിത സംഘടന, അവരുടെ മാസികയിൽ (1975) ഖുത്ബയിലെ ഫർദ് ഒഴിച്ചുള്ള ഉപദേശം സദസ്യരിൽ ഭൂരിപക്ഷത്തിന് അറിയുന്ന പ്രാദേശിക ഭാഷയിൽ ആയിരിക്കണമെന്ന് ആഹ്വാനം ചെയ്തിട്ടുണ്ട്. റാബിത്വയുടെ നേതൃത്വത്തിൽ അമേരിക്കയിലും യൂറോപ്യൻ രാജ്യങ്ങളിലുമെല്ലാം നൂറുകണക്കിന് പള്ളികളിൽ അവരുടെ മാതൃഭാഷയിൽ ഖുത്ബ നടന്നുവരുന്നുണ്ട്. സൗദി അറേബ്യയിൽ സുരക്ഷാ കാരണങ്ങളാൽ ചില നിയന്ത്രണങ്ങൾ ഏർപ്പെടുത്താറുണ്ടെങ്കിലും കൂവൈത്ത്, യു.എ.ഇ തുടങ്ങിയ മറ്റൊരല്ലാ ഇസ്ലാമിക രാജ്യങ്ങളിലും ഇംഗ്ലീഷ്, ഉറുദു, മലയാളം തുടങ്ങിയ ഭാഷകളിൽ അവിടുത്തെ മതകാര്യ വകുപ്പിന്റെ മേൽനോട്ടത്തിൽ ഖുത്ബ നടന്നുകൊണ്ടിരിക്കുന്നു. (ഖുത്ബയുടെ ഓഡിയോ കാസറ്റ് മതകാര്യ വകുപ്പിലെ പണ്ഡിതന്മാർ പരിശോധിക്കാറുണ്ട്). മാതൃഭാഷയിലുള്ള ഖുത്ബയിൽ പങ്കെടുക്കുന്നവരുടെ ജുമുഅ നഷ്ടപ്പെടുമെങ്കിൽ - കിതാബ് ഓതി പഠിച്ച - ലോക മുസ്ലീം പണ്ഡിതന്മാർ അത് പ്രോത്സാഹിപ്പിക്കുമായിരുന്നോ? ചിന്തിക്കുക.

ഖുത്ബയിലൂടെ മതനിയമങ്ങൾ പഠിക്കാനും, ഖതീബിന്റെ ഉപദേശങ്ങളിലൂടെ തഖ്വ കൈവരിക്കാനും അതുവഴി ഖുത്ബയുടെ ചൈതന്യം പൂർണ്ണമായും ഉൾക്കൊള്ളാനും അല്ലാഹു നമ്മെയെല്ലാവരെയും അനുഗ്രഹിക്കുമാറാകട്ടെ (ആമീൻ).